

Mate Milić, univ. bacc. hist.
Sveučilište u Zadru

ANTIGON JEDNOOKI*

Doba dijadoha predstavlja jedno od najdinamičnijih razdoblja staroga vijeka, ali i povijesti općenito. Taj vremenski period je trajao duže od četiri desetljeća te ga karakteriziraju konstantne borbe za vlast, brojni ratni sukobi te sklapanje i razvrstavanje saveza. U tome su mnogi bili uspješni; Antipater, Ptolemej, Kasandar i Seleuk; ali se ime Antigona Jednookog često u tome nabranjanju zaboravi. Upravo je cilj ovog članka dati odgovor na pitanje tko je bio dijadoh Antigon. Razmatrajući njegovo plemićko podrijetlo i vojnu službu, kroz opis odnosa prema ostalim dijadosima će se objasniti njegova uloga u ratovima dijadoha i u raspadu Makedonskog Carstva na helenističke monarhije, pri čemu je Antigon upravo u navedenoj transformaciji imao ključnu ulogu.

Ključne riječi: dijadoh, Makedonsko Carstvo, Antigon, Ptolemej, Kasandar

PODRIJETLO ANTIGONA JEDNOOKOG

Antigon Jednooki je rođen oko 382. godine prije Krista, ali točno vrijeme i mjesto njegova rođenja su nepoznati zbog nedostatka povijesnih izvora. Godina rođenja se zaključuje iz više izvora od kojih samo Lucian navodi točnu godinu. Lucian je ostavio podatak da je Antigon u trenutku svoje smrti imao 81 godinu, a on je svoju činjenicu temeljio na svjedočanstvu Hieronima iz Karije, koji je služio pod Antigonovim zapovjedništvom u trenutku njegove smrti. Ostali izvor koji podupiru Luciana su Apijan, koji je ostavio podatak da je Antigon u trenutku svoje smrti imao više od 80 godina, i Plutarh, koji je ostavio podatak da je Antigon u trenutku uzimanja kraljevske titule bio blizu osamdesete godine života.¹

Poseban problem pri proučavanju života Antigona Jednookoga predstavlja njegovo podrijetlo, to jest socijalni status njegove obitelji. Zbog nedostatka povijesnih izvora razvile su se tri teorije oko kojih se povjesničari dvoume. Prema prvoj teoriji Antigonova obitelj je bila seljačkog podrijetla, dok je prema drugoj teoriji Antigonova obitelj bila povezana s makedonskom kraljevskom obitelji Argead putem rodnih veza. No, kako se prva teorija čini malo vjerojatnom zbog uspješne karijere koju je Antigon imao, a druga zbog činjenice da Antigon nije bio jedan od pretendena na kraljevsku titulu nakon smrti Aleksandra Velikog, većina povjesničara je sklona teoriji da je Antigonova obitelj bila dio makedonskog plemstva. Ta se teorija može argumentirati trima činjenicama. Prvo, Antigonova majka

* Ovaj članak je nastao kao reinterpretacija završnoga rada s istim naslovom te se ovim putem zahvaljujem Slobodanu Čači na njegovu mentorstvu tijekom izrade istoga.

¹ Lucian *Makrobioi* 11; Appian *Syr.* 55; Plut. *Dem.* 19, 3.

je nakon smrti svoga muža Filipa bila u srednjim godinama. Ona se zatim preudala za plemića iz Pele, što je bilo moguće samo ukoliko su oboje bili plemićkoga roda. Drugo, Antigonova žena Stratonika je bila plemićkog roda, pa je prema već navedenoj činjenici i Antigon morao pripadati plemićkoj obitelji. Treće, Antigon i njegov brat Demetrije su ostvarili uspješne karijere za vrijeme vladavine Filipa II. i Aleksandra Velikog, koje ne bi mogli ostvariti ukoliko nisu bili plemićkog roda.²

U SLUŽBI MAKEDONSKIH KRALJEVA

Za vrijeme vladavine Filipa II. zbog manjka izvora nije moguće točno procijeniti kako je Antigon napredovao u vojnoj hijerarhiji. Može se pretpostaviti da je Antigon sudjelovao u pohodima Filipa II. te je vrlo vjerojatno u njegovoj službi izgubio oko zbog čega je dobio nadimak Jednooki. Iako je nepoznato mjesto i vrijeme Antigonova ranjavanja, pretpostavlja se da je Antigon izgubio oko za vrijeme opsade grada Perinta u Istočnoj Trakiji oko 340. godine prije Krista.³ Razlog zbog čega se može samo pretpostaviti kada je Antigon izgubio oko je taj što su antički pisci često miješali imena Antigon i Antigen. Tako Plutarh spominje da je vojnik Antigen Jednooki ukrao malenu svotu novca od makedonskog kralja Aleksandra Velikog zbog čega je trebao biti kažnjen, ali je zbog svoje iznimne službe, tijekom koje se posebno ističe herojska borba za vrijeme opsade Perinta, pomilovan.⁴ Plutarh je prilikom opisiviranja navedenog događaja vjerojatno pomiješao Antigona Jednokog, koji je izgubio oko tijekom opsade Perinta, i vojnika Antigena, koji je sudjelovao u opsadi Perinta i koji je ukrao malenu svotu novca.

Za vrijeme vladavine Aleksandra Velikog ime Antigona Jednokog se počinje češće javljati u izvorima, kojih je ostalo sačuvano više nego iz doba vladavine Filipa II. Prema izvorima Antigon je tijekom invazije na Perziju bio zapovjednik dijela vojske koji se sastojao od 7000 grčkih pješaka. Kao zapovjednik grčkog pješaštva sudjelovao je u bitkama kod Granika 334. godine prije Krista i kod Isse 333. godine prije Krista, koje su završile perzijskim porazima.⁵ Nakon bitke kod Isse prestaje daljnje putovanje Antigona Jednokog s Aleksandrom Velikim, jer je imenovan na poziciju satrapa Frigije 333. godine prije Krista. To je bila velika čast i dokaz povjerenja od strane Aleksandra Velikog, jer se Frigija nalazila u srcu Male Azije te su svi važniji opskrbeni, komunikacijski i trgovački putevi prolazili kroz nju. U Maloj Aziji Antigon je ostvario svoje prve pobjede, jer su nakon poraza kod Isse Perzijanci krenuli u protunapad. Kako su Perzijanci tom prigodom uspješno pod svoj nadzor vratili Kilikiju i Paflagoniju, Antigon je vjerojatno dobio vrhovno zapovjedništvo nad čitavom Malom Azijom sa zadatkom da porazi Perzijance.⁶ Iako je bio brojčano inferioran u odnosu na svoje protivnike, Antigon je u trima različitim bitkama tijekom 332. godine prije Krista porazio tri perzijske vojske i na taj način opravdao povjerenje svoga kralja.⁷ Zbog svojih uspjeha Aleksandar Veliki ga je 330. godine prije Krista postavio za satrapa Likije, Pamfilije i zapadne Pisidije uz dotadašnje Frigiju i Likaoniju, koju je osvojio ubrzo nakon pobjeda nad Perzijancima. Time je Antigon pod svojom kontrolom imao 2/3 makedonske Male Azije. Antigon je ostao na mjestu satrapa navedenih pokrajina sve do smrti Aleksandra Velikog 323. godine prije Krista čime je bio satrap s najdužim stažom.⁸

2 R. A. Billows, 1997, str. 15, 17.

3 Isto, str. 24, 27.

4 Plut. *Alex.* 70, 3.

5 W. Heckel, 2006, str. 32.

6 R. A. Billows, 1997, str. 41-42, 44.

7 W. Heckel, 2006, str. 33.

8 R. A. Billows, 1997, str. 45-46.

ODNOS ANTIGONA JEDNOOKOG PREMA DIJADOSIMA

Smrt Aleksandra Velikog je bio iznenađan događaj koje je Makedonsko Carstvo dočekalo nespremno. Za razliku od svojih prethodnika Aleksandar Veliki je umro bez sposobnog nasljednika, jer muški izdanci njegove loze nisu bili punoljetni, dok žene nisu imale pravo na prijestolje. Glavni kandidat za prijestolje je bilo Aleksandrovo nerođeno dijete, ali kako tada nije bilo moguće saznati nosi li Aleksandrova prva žena Roksana sina ili kćer drugi glavni kandidat za prijestolje je bio Aleksandrov maloumni polubrat Filip III. Arhidej. U takvoj situaciji je u Babilonu održan sastanak na kojem je trebalo donijeti odluku tko će vladati Carstvom u ime Aleksandrova nasljednika. Zbog iznenađne Aleksandrove smrti i velikih prostranstava njegova Carstva na sastanku nisu bili prisutni Antipater, Krater i Antigon koji bi vrlo vjerojatno imali jednu od glavnih uloga na sastanku da su mu prisustovali. Time se najviše okoristio Perdika, koji je u tome trenutku bio nosilac državnog pečata, glavni vojni zapovjednik pokojnog kralja i koji se za razliku od svojih protivnika nalazio u Babilonu.

Na sastanku je odlučeno da Filip III. Arhidej i Aleksandrov sin Aleksandar IV. zajednički naslijede državu. No, njihova vlast je bila samo formalna, jer je za upravljanje golemim Carstvom imenovan regent. Iako izvori i povjesničari nisu složni oko odabira regenta i njegovih ovlasti, po događajima koji su uslijedili može se zaključiti da je stvarna vlast u prvim godinama nakon smrti Aleksandra Velikog bila koncentrirana u rukama Perdike. Na sastanku u Babilonu je izvršena i podjela satrapija, pa je Antipater zadržao nadzor nad Europom i titulu stratega Europe, Ptolemej je dobio Egipat, Lizimah Trakiju i Pont, dok je Antigon zadržao vlast nad Frigijom, Likijom i Pamfilijom.⁹

ODNOSI PREMA PERDIKI I EUMENU

Na sastanku u Babilonu je potvrđena Antigonova vlast nad njegovim satrapijama, ali on nije bio zadovoljan odabirom Perdike za regenta. Antigon je smatrao da je kao stariji i iskusniji vojnici od Perdike trebao postati regent. Pri tome je u njegovu korist išla činjenica da je za razliku od Perdike Antigon imao samostalnih vojnih uspjeha u Maloj Aziji protiv nadmoćnijeg protivnika, dok je Perdika sve svoje uspjehe ostvario pod izravnim zapovjedništvom Aleksandra Velikog. Vrlo vjerojatno je da bi Antigon, zahvaljujući svojim vojnim uspjesima i iskustvu, postao regent Carstva da je kojim slučajem prisustovao sastanku u Babilonu.¹⁰

Jedan od glavnih uzroka sukoba između Antigona i Perdike, osim odredbi donesenih na sastanku u Babilonu, je bio brz uspon Perdike kroz vojnu hijerarhiju za vrijeme vladavine Aleksandra Velikog. Na početku vladavine Aleksandra Velikog Antigon je bio jedan od najviših zapovjednika vojske te je u zapovjednom lancu bio nadređen Perdiki. No, tijekom Aleksandrovih pohoda u Aziji Perdika je polako napredovao u vojnoj hijerarhiji, pa je tako u trenutku Aleksandrove smrti Perdika bio nadređen Antigonu.¹¹ Povod sukobu između Antigona i Perdike je došao 322. godine prije Krista kada je Antigon odbio poslušati Perdikin zapovjed da pomogne Eumenu u osvajanju Kapadokije i Paflagonije. Antigon je odbio poslušati zapovijed jer bi Eumenovo zauzimanje navedenih pokrajina

⁹ Diod. XVIII 3, 1-3; A. B. Ranović, 1962, str. 68-69.

¹⁰ R. A. Billows, 1997, str. 56-57.

¹¹ Isto, str. 56.

ugrozilo Antigonov primat u Maloj Aziji od strane Eumena, ali i od strane Perdike kojemu je Eumen bio odan. Zbog toga je Perdika bio prisiljen s vojskom pomoći Eumenu, a nakon uspješnog pohoda pozvao je Antigona pred sud zbog zanemarivanja svojih zapovjedi, ali točne optužbe pod kojima je Perdika pozvao Antigona pred sud nisu sačuvane.¹²

Antigon se morao povući u Europu kod Antipatera i Kratera koji su stali na njegovu stranu. Na njihovu stranu je ubrzo stao Ptolemej te je upravo Ptolemej imao glavnu ulogu u rušenju Perdike. Ptolemej je oteo tijelo Aleksandra Velikog u Siriji i prebacio ga u Egipat te je to izazvalo njegov sukob s Perdikom, jer je Perdika namjeravao pokopati Aleksandra Velikog u staroj makedonskoj prijestolnici Aigai.¹³ Perdika je poveo vojsku na Egipat, jer nije bio siguran na čijoj su strani Antipater i Krater, dok se Antigon vratio u Malu Aziju. Nakon Antigonova povratka na njegovu stranu su prešli satrap Karije Asandros, satrap Lidije Menandros i jonski gradovi pod vodstvom Ephesosa te je tako Antigon ponovno postao najjači dijadoh u Maloj Aziji. Oni su Antigonu otkrili Perdikin planove koji se namjeravao oženiti Kleopatrom, sestrom Aleksandra Velikog, čime bi Perdika postao član kraljevske obitelji. To je bio veliki udarac za Antipatera, jer je njegova sestra Nikaia u tome trenutku bila u braku s Perdikom, a s obzirom da je Perdika pod svojim nadzorom imao kraljeve bio je u mogućnosti da ih se lako riješi i sjedne na prijestolje ukoliko se oženi Kleopatrom.¹⁴ Antipater i Krater su došli u Malu Aziju te su podijelili vojne zadatke. Antipater je s vojskom krenuo na Perdiku, Krater na Eumena, a Antigon je dobio zadatak osloboditi Cipar od Perdikine opsade. Antigon je svoj zadatak uspješno izvršio, a za vrijeme Antipaterova pohoda prema Egiptu, Perdika je 321. godine prije Krista ubijen u uroti svojih zapovjednika, koju su predvodili Seleuk i Antigen.^{15, 16}

Smrću Perdike došlo je do promjene odnosa među dijadosima, koji su razriješeni na sastanku u Triparadisusu 321. godine prije Krista na kojem je Antigon dobio zadatak da se obračuna s ostatkom Perdikine vojske u Maloj Aziji pod vodstvom Eumena, Alketasa i Atala.¹⁷ Kako je ranije navedeno rat protiv Eumena je bio povjeren Krateru, ali je on tijekom pohoda poginuo te je tako taj zadatak dobio Antigon. Zanimljivo je uočiti promjenu odnosa Antigona i Eumena prema vrhovnoj vlasti. Za vrijeme Perdikina regenstva Antigon je bio separatist, dok je Eumen bio u službi kraljeva. No, nakon sastanka u Triparadisusu Antigon je postao osoba u službi kraljeva te je dobio zadatak obračunati se sa separatistom Eumenom.

Prva bitka između Antigona i Eumena se dogodila 319. godine prije Krista kod Orkinije u kojoj je Antigon odnio pobjedu. No, Eumenu je uspio pobjeći i povući se u Noru, koju je Antigon bio prisiljen opsjedati. Kako je opsada trajala duže nego li je Antigon predvidio, Antigon je ostavio dio vojske da nastavi opsadu grada dok se on osobno otišao obračunati s Alketasom i Atalom. Pohod protiv njih je bio brz i uspješan čime je od Perdikinih važnijih zapovjednika samo Eumen ostao na slobodi.¹⁸ Eumen je uspio iskoristiti Antigonovo odsustvo i njegovu ponudu primirja da napusti Noru, ali prevaram o čemu najbolje svjedoči Plutarh:

12 Plut. *Eum.* 3, 2-3; R. A. Billows, 1997, str. 58.

13 A. B. Ranović, 1962, str. 71.

14 R. A. Billows, 1997, str. 62-63.

15 R. A. Billows, 1997, str. 61-63, 67.

16 Perdikini zapovjednici su se pobunili zbog velikih ljudskih gubitaka tijekom neuspjelog pokušaja prelaska rijeke Nil.

17 R. A. Billows, 1997, str. 70.

18 Plut. *Eum.* 9; 10; 11; R. A. Billows, 1997, str. 76-77.

„...Stoga posla Hijeronima da uglavi mir s Eumenom predloživši odgovarajuću zakletvu koju Eumen ispravi... Antigon je, naime, iz formalnih obzira na početku spomenuo kraljeve, a ostatak se zakletve odnosi samo na nj; a Eumen napisa na prvo mjesto u zakletvi imena Olimpijade i kraljeva, a zatim se zaklinjao na odanost ne samo Antigonu i da će imati iste neprijatelje kao on, nego i Olimpijadi i kraljevima. Pošto se ova očito ukazala pravičnijom, Makedonci njom zakleše Eumena, pa onda digoše opsadu...”¹⁹

Antigon je bio ljut zbog Eumenaova bijega, ali promjena odnosa u Europi izazvana smrću Antipatera je natjerala Antigona na promjenu svoga odnosa prema Eumenu. Uz Antigona, u Europi su se pojavila dva pretendenta na mjesto regenta – Kasandar i Poliperhon. Kako bi osigurao azijsko zaleđe prije uplitanja u događanja u Europi, Antigon je sklopio primirje s Eumenom čime je nakratko završio sukob među dvojicom dijadoha. No, kako je Poliperhon bio nadjačan sklopio je savez s Eumenom čime je ponovno započeo njegov sukob s Antigonom. Poliperhon je kao regent Carstva postavio Eumena za stratega Azije čime je formalno smijenio Antigona s te pozicije, koju je Antigon obnašao od sastanka u Triparadisusu. Antigon je odbio predati svoju vlast, jer nije priznavao Poliperhona za regenta te se proglasio strategom Azije do punoljetnosti Aleksandra IV. uz obrazloženje da je smrću Antipatera samo kralj iznad njega.²⁰

Antigon je sklopio savez s Kasandrom, ali se za razliku od Kasandra morao boriti na dvije fronte. Poliperhon je želio osigurati nadzor nad morem, pa je poslao flotu pod vodstvom Kleitosa da osigura najvažnije luke Male Azije. Do odlučne bitke za prevlast nad morem je došlo kod Bizanta. U bitci je Antigon kombinirao napad s kopna i mora čime je izazvao pomutnju u neprijateljskim redovima i tako odnio pobjedu. Pobjedom kod Bizanta Antigon se mogao potpuno posvetiti ratu protiv Eumena, jer uništenjem flote Poliperhon i Eumen nisu bili u mogućnosti komunicirati i slati si pojačanja.²¹ Nakon višegodišnjeg ratovanja konačna odluka o pobjedniku u sukobu između Antigona i Eumena je pala 316. godine prije Krista u dvjema bitkama kod Gabiene. Prva bitka je završila bez pobjednika, jer su nakon cjelodnevnog ratovanja Antigon i Eumen povukli svoje vojske.²² Nekoliko dana kasnije došlo je do nove bitke kod Gabiene te je u njoj Antigon odnio pobjedu, jer je Eumen povukao svoju vojsku uslijed nemogućnosti da se odupre Antigonovim naletima. No, iako poražen u bitci Eumen nije bio poražen u ratu, ali tada glavnu ulogu preuzimaju Srebrni štitovi²³. Tijekom bitke Antigon je zarobio njihove žene, djecu i blaga zbog čega su Srebrni štitovi bili prisiljeni stupiti u pregovore s njim. Antigon im je obećao vratiti izgubljeno ukoliko mu oni izruče Eumena, što su oni i učinili.²⁴ Da bi izbjegao bijes bogova Antigon se obračunao s Eumenom na poseban način o čemu svjedoči Plutarh:

„...Kad je, dakle, Antigon odlučio pogubiti Eumena, zapovjedi da mu uskrate hranu. I tako se, poslije dva ili tri dana bez jela, primicao svome kraju. Ali kad je iznenada bio dignut tabor, posla k njemu čovjeka, te ga smaknuše. Predavši tijelo njegovim prijateljima,

19 Plut. Eum. 12, 1-2.

20 R. A. Billows, 1997, str. 81.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 45.

21 R. A. Billows, 1997, str. 86-87.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 44.

22 R. A. Billows, 1997, str. 95.

23 Srebrni štitovi ili argiraspidi su bili elitni dio makedonskog pješništva koji su svoje ime dobili po tome što su nosili srebrne štitove. Oni su bili odabrani vojnici te im je zapovjednik tijekom Aleksandrovih pohoda bio Parmenionov sin Nikanor, a nakon smrti Aleksandra Velikog su pristali uz Eumena. Iako su bili veterani, većinom stariji od 60 godina, argiraspidi su zbog svoga iskustva i vojnog umijeća izazivali strahopoštovanje kod svojih protivnika.

24 Plut. Eum. 16; 17; 18.

*Antigon im dopusti da ga spale i, sabravši njegove ostatke u srebrnu žaru, da ih ponesu i predaju njegovoj ženi i djeci...*²⁵

ODNOSI PREMA ANTIPATERU I KRATERU

Antigon je bio jedan od najvećih nezadovoljnika odlukama sastanka u Babilonu, ali velikog nezadovoljstva je bilo i među Antipaterom i Kraterom. Slično kao i kod Antigona, njihovo nezadovoljstvo je ležalo u činjenici da bi oni, zbog svojih položaja i zasluga, vjerojatno postali regenti Carstva umjesto Perdike. Najveća proturječnost u izvorima se javlja oko Kraterove uloge odlučene na sastanku. Arijan spominje da je Krater postao regent, a Perdika zapovjednik nad vojskom, dok je prema Diodoru Perdika postao regent.²⁶ Proturječnost u izvorima je vjerojatno rezultat okolnosti u kojima su dijadosi dočekali smrt Aleksandra Velikog. U tome trenutku Krater se nalazio na putu prema Makedoniji s 10000 otpuštenih veterana kamo ga je poslao Aleksandar Veliki sa zadatkom da smijeni Antipatera s funkcije stratega Europe. Zbog toga Krater nije bio u mogućnosti preuzeti svoju funkciju regenta pa je tako stvarna vlast bila u rukama Perdike. Nakon dolaska u Makedoniju, Krater je pomogao Antipateru u gušenju ustanka koji je izbio u Grčkoj i koji se na kraju pretvorio u Lamijski rat.²⁷ Moguće je da je Krater pomogao Antipateru želeći od njega dobiti potporu prilikom povratka u Babilon, gdje je želio preuzeti svoju funkciju regenta. Treba imati na umu činjenicu da Krater na sastanku u Babilonu nije dobio provinciju na upravljanje, pa bi ukoliko ne dobije regenstvo ostao na milost dijadosa. Antipater, s druge strane, nije bio previše nezadovoljan odlukama sastanka u Babilonu. On nije sudjelovao na Aleksandrovom pohodu u Aziju te nije imao pretendencije na azijske zemlje. Zbog toga je Antipater bio zadovoljan potvrdom svoje funkcije stratega Europe. No svejedno je bio na oprezu jer su dijadosi u Aziji imali brojnije vojske i veća bogatstva od njega pri čemu mu je najveća opasnost dolazila od Perdike, koji ga je kao regent Carstva imao pravo smijeniti s njegove funkcije stratega Europe.²⁸

Potica na uključenje Antipatera i Kratera u azijske probleme je došao od strane Antigona koji je otkrio Perdikine planove. S obzirom da su njih dvojica uspješno završili Lamijski rat, prešli su u Malu Aziju te započeli vojne operacije tijekom kojih je Krater poginuo. Smrt Kratera, i ubojstvo Perdike, je dovelo do novih velikih promjena. Antipater i Antigon su se sastali u Triparadisusu, gdje su dogovorili podjelu funkcija i interesnih sfera. Iako je Ptolemej bio u savezu s njima, on nije sudjelovao na sastanku u Triparadisusu jer je ostao u Egiptu. Na sastanku je dogovoreno da Antipater preuzme funkciju regenta, dok je točna Antigonova pozicija dogovorena na sastanku nepoznata. Vrlo vjerojatno je Antigon postao zapovjednik kraljeve vojske, skrbnik kraljeva i strateg Azije čime je bio određen za Antipaterova nasljednika na mjestu regenta. Antigon je sam zatražio zadatak obračunavanja s ostatkom Perdikine vojske u Maloj Aziji kako bi se očuvala cjelovitost Aleksandrove države.²⁹ Nekoliko mjeseci kasnije, zbog uplitanja Kasandra u odnos između Antipatera i Antigona,³⁰ u Helespontskoj

25 Plut. *Eum.* 19, 1.

26 Diod. XVIII 2, 4; A. B. Ranović, 1962, str. 69.

27 Diod. XVIII 4, 1; A. B. Ranović, 1962, str. 70-71.

28 R. A. Billows, 1997, str. 56.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 25, 28.

29 Diod. XVIII 39, 7; R. A. Billows, 1997, str. 68, 70-71.; W. Heckel, 2006, str. 34.; A. B. Ranović, 1962, str. 72.

30 Nakon sastanka u Triparadisusu Kasandar je bio pridružen Antigonovoj pratnji tijekom njegova pohoda na Eumena. Kako se pohod odužio Kasandar je počeo optuživati Antigona da namjerno odgađa kraj pohoda kako bi zadržao zapovjedništvo nad vojskom, koju bi zatim iskoristio u rušenju Antipatera s mjesta regenta. Prema: Diod. XVIII 39, 7; R. A. Billows, 1997, str. 72.

Frigiji je dogovorena promjena određenih odredbi iz Triparadisusa. Antigon se odrekao skrbi nad kraljevima te ih je prepustio na skrb Antipateru, koji ih je odveo u Europu. S druge strane, Antipater je Antigonu prepustio dio svoga makedonskog pješništva, konjaništva i slonova. Antipater se zatim povukao u Europu te je ostavio Aziju Antigonu, kojemu nije nedostajalo sredstava i ambicija da ostvari vrhovnu vlast nad azijskim dijelom Makedonskog Carstva.³¹ Dvije godine nakon sastanka u Triparadisusu Antigon je uspješno ratovao u Maloj Aziji, ali smrt Antipatera unosi nove promjene u odnose među dijadosima.

ODNOS PREMA KASANDRU

Kasandar je bio Antipaterov sin, koji se nakon smrti svoga oca 319. godine prije Krista ravnopravno uključio u borbu među dijadosima. Antipater je pred svoju smrt donio odluku prema kojoj ga je na mjestu regenta trebao zamijeniti Poliperhon.³² Tako su se pojavila tri pretendenta za funkciju regenta: Antigon, koji je na sastanku u Triparadisusu bio određen za Antipaterovog nasljednika, Kasandar, koji je smatrao da mu funkcija regenta pripada po njegovom nasljedstvu, i Poliperhon, kojega je Antipater odredio za svoga nasljednika. Poliperhon je bio u najslabijoj poziciji, jer Antipater nije imao legalnu osnovu da izabere svoga nasljednika za funkciju regenta.³³ S druge strane, Antigon je bio najjači od trojice tendenata na vlast, ali kako nije imao osigurano zaleđe u Aziji nije bio u mogućnosti započeti ratne operacije u Europi, gdje bi bio prisiljen ratovati na dvije fronte. Antigon je zato sklopio savez s Eumenom, ali kada se Eumen priklonio Poliperhonu Antigon je odlučio sklopiti savez s Kasandrom.³⁴ Tako su nastale dvije koalicije čime je započeo Drugi rat dijadoha. Na jednoj strani su bili Poliperhon i Eumen, a na drugoj Antigon, Kasandar, Ptolemej i Lizimah. Kasandar i Poliperhon, koji su preuzeli funkciju regenta, su ratovali u Europi, dok su Antigon i Eumen, koji su u tome trenutku obnašali funkciju stratega Azije, ratovali u Aziji.

Antigon je 316. godine prije Krista porazio Eumena čime je završio Drugi rat dijadoha. No upravo će Antigonova pobjeda biti povod Trećem ratu dijadoha. Pobjedom nad Eumenom Antigon je proširio svoju vlast na gotovo cijelu makedonsku Aziju te je zaplijenio svu Eumenovu imovinu. Time nisu bili zadovoljni ostali članovi koalicije, koji su zatražili svoj udio u pobjedi. Pri tome su se pozivali na činjenicu da je Antigon ratovao i u njihovo ime te za njihove ciljeve.³⁵ Kasandar je zatražio Kapadokiju i Likiju, Lizimah Helespontsku Frigiju, Ptolemej Siriju te su zatražili ravnopravnu podjelu Eumena bogatstva. Usto su mu zaprijetili ratom ukoliko odbije njihove zahtjeve, iako su znali da će Antigon odbiti njihove uvjete. Stoga se njihov pokušaj ultimatumu može gledati kao pokušaj psihološkog rata, jer su ultimatumom željeli potaknuti Antigona na protuponudu čime bi dobili barem dio njegova teritorija. No Antigon je odbijao bilo kakve teritorijalne ustupke, pa je Treći rat dijadoha bio neizbježan.³⁶ Vrlo vjerojatno bi Antigon pristao na ustupke prema Kasandru, jer je Kasandar bio aktivan sudionik rata. S druge strane, Ptolemej i Lizimah su pripadali pobjedničkoj koaliciji, ali oni nisu vodili ratne operacije te je tako sav teret rata pao na Antigona i Kasandra.

31 R. A. Billows, 1997, str. 72.

32 Diod. XVIII 48, 4.

33 F. W. Walbank et alii, 1984, str. 41.

34 R. A. Billows, 1997, str. 83.; F. W. Walbank, 1984, str. 45.

35 F. W. Walbank et alii, 1984, str. 46.

36 Diod. XIX 57, 1-2; R. A. Billows, 1997, str. 109-110.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 46.

Treći rat dijadoha je započeo 314. godine prije Krista i odmah na početku rata Antigon je preuzeo inicijativu, jer ostali dijadosi nisu bili spremni novi rat. Za razliku od Drugog rata dijadoha u Trećem ratu su Antigon i Kasandar bili protivnici. Antigon je želio onemogućiti prelazak Kasandra u Malu Aziju, pa je poslao svoga nećaka Polemaiosa u Europu protiv Kasandra, dok je istovremeno poslao Aristodemosa na Peloponez da sklopi savez s Poliperhonom.³⁷ Tako je Antigon osigurao zaleđe prije svoga pohoda na jug protiv Ptolemeja tijekom kojega je imao uspjeha, pa je ohrabren tim uspjesima Antigon 312. godine prije Krista objavio *Tirski manifest* koji je bio usmjeren protiv Kasandra. Manifestom je optužio Kasandra da teži uzurpiranju kraljevske titule što je argumentirao sljedećim činjenicama: Kasandar je oženio Tesaloniku, kćer Filipa II., čime se povezao s makedonskom kraljevskom kućom, osnovao je grad Kassandreia, obnovio je Tebu, koju je Aleksandar Veliki u potpunosti uništio, te je držao Aleksandra IV. i njegovu majku Roksanu u zatočeništvu. Antigon ga je pozvao da mu se pokori kao regentu Carstva te da grčkim gradovima potvrdi njihove slobode i autonomiju.³⁸ No, Tirski manifest je bio samo propagandno sredstvo, jer je njime Antigon želio privući grčke gradove pod vlašću Kasandra na svoju stranu.

Tijekom Trećeg rata dijadoha Kasandar je pretrpio velike gubitke. Do 311. godine prije Krista Polemaios je zauzeo cijelu Grčku južnu od Termopila s izuzetkom gradova Korint i Sikyon, koji su bili pod nadzorom Poliperhona, i Atene, koja je bila pod nadzorom Kasandra.³⁹ Vidjevši da ne može ostvariti pobjedu Kasandar je započeo mirovne pregovore s Polemaiosom u koje se uključio i Lizimah kao saveznik Kasandra. Mir je brzo sklopljen prihvaćanjem *status quo* i priznavanjem autonomije Grcima prema Tirskom manifestu. Tim mirom je samo Ptolemej ostao u ratu protiv Antigona, pa je u strahu od poraza zatražio mir. U mir su se uključili Kasandar i Lizimah, pa je sklopljen tzv. *Mir dinastija*. Mirom dinastija Kasandar je postao strateg Europe, Lizimah vladar Trakije, Ptolemej vladar Egipta i gradova Libije i Arabije, dok je Antigon dobio vlast nad cijelom makedonskom Azijom.⁴⁰ U Mir dinastija nisu izravno bili uključeni Poliperhon i Seleuk, jer je Poliperhon bio pod autoritetom Antigona, a Seleuk pod autoritetom Kasandra. No Antigon i Kasandar su ovim mirom najvjerojatnije dobili odriježene ruke da se obračunaju s njima kako bi uspostavili potpunu kontrolu nad svojim dijelom Carstva.

U trenutku sklapanja Mira dinastija Antigon je imao 70 godina te njegovo tijelo nije više moglo fizički izdržati napore ratnih kampanja. Zbog toga se posvetio uređenju svoga dijela Carstva, dok je vodstvo nad vojskom prepustio osobama od najvećeg povjerenja među kojima je njegov sin Demetrije Poliorket bio prvi.⁴¹ Antigon je nakon sklapanja Mira dinastija Demetriju povjerio zadatak oslobođenja Helada od Kasandra i Ptolemeja. Demetrije je shvatio zadatak ozbiljno, pa je 307. godine prije Krista uplovio u Atenu bez otpora, jer je došao s proglasom da ga je poslao Antigon da oslobodi Atenu, da vrati Atenjanima narodne zakone i staro demokratsko uređenje. Atenjani su stali na njegovu stranu što je bio veliki udarac Kasandru, koji je do tada držao Atenu pod svojim nadzorom. Usto su Atenjani Antigona i Demetrija proglasili kraljevima, Bogovima Spasiteljima, odlučili su birati

37 R. A. Billows, 1997, str. 111.

38 Diod. XIX 61, 3; R. A. Billows, 1997, str. 114.

39 R. A. Billows, 1997, str. 131.

40 Diod. XIX 105, 1; R. A. Billows, 1997, str. 132.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 50.

41 Demetrije Poliorket je vrlo vjerojatno bio sin Antigonova brata Demetrija i njegove žene Stratonike. No, Demetrije je umro veoma rano, dok je Demetrije Poliorket bio malen, pa se njegova udovica Stratonika udala za njegova brata Antigona zbog čega su svi mislili da je Antigon otac Demetrija Poliorketa. Prema: Plut. *Dem.* 2, 1-2.



Makedonsko Carstvo nakon Mira dinastija (izvor: http://www.infobarrel.com/Antioch_On_The_Orontes_-_The_Birth_Of_Ancient_Metropolis, 16.03.2016.)

svake godine svećenike Bogova Spasitelja te su dodali antigonovo i demetrijevo pleme atenskim.⁴² Takve počasti Kasandar nikada nije dobio od Atenjana. Učvrstivši se u Ateni, Demetrije je po naredbi Antigona krenuo prema Cipru, koji je bio pod zaštitom Ptolemeja.⁴³ Taj pohod je rezultirao bitkom kod Salamine, jednom od najvažnijih bitaka antičkog svijeta.

ODNOS PREMA PTOLEMEJU

Ptolemej je na sastanku u Babilonu na upravu dobio bogatu provinciju Egipat. Egipat je osim svojega bogatstva imao i povoljan strateški položaj, jer je Egipat imao jednu kopnenu granicu, koja je bila prema Aziji te je usto bila razmjerno kratka. S ostatkom Makedonskog Carstva je bila povezana putem mora, na kojemu je Egipat imao veliku i snažnu mornaricu. Iako je Ptolemej imao veliko bogatstvo i vojsku te povoljan strateški položaj na svojoj strani, on je nastojao sve sukobe riješiti diplomacijom prije nego posegne za vojnom silom.⁴⁴ Za vrijeme Prvog rata dijadoha Ptolemej je imao veliku ulogu. On je u Siriji uzurpirao tijelo Aleksandra Velikog, koje je odbio predati Perdiki zbog čega je Perdika poduzeo pohod na Egipat tijekom kojeg je ubijen.⁴⁵ Za vrijeme Drugog rata dijadoha Ptolemej je ponovno bio u koaliciji s Antigonom, ali tijekom rata nije poduzimao vojne operacije. Vjerojatno je to bio jedan od razloga zbog čega mu je Antigon odbio predati dio Eumenova plijena. Zbog toga je Ptolemej nastojao iskoristiti Seleuka, koji je na sastanku u Triparadisusu dobio Babilon na upravu te je postao podređen Antigonu. Seleuk je nakon kraja Drugog rata dijadoha bio prisiljen napustiti Babilon, jer je Antigon od njega zatražio pokornost. U Seleukovo ime Ptolemej je postavio zahtjev da mu Antigon vrati Babilon, ali je dvojbeno koliko je Ptolemeju stvarno bilo stalo da se Seleuk vrati u svoju satrapiju.

⁴² Plut. *Dem.* 9; 10.

⁴³ R. A. Billows, 1997, str. 151.

⁴⁴ A. B. Ranović, 1962, str. 69.

⁴⁵ Drugi razlog sukoba između Perdike i Ptolemeja je bilo pogubljenje egipatskog povjerenika za financije Kleomena. Kleomena je na tu poziciju postavio Aleksandar Veliki te je on bio odan Perdiki, ali ga je Ptolemej pogubio kako bi dobio veću neovisnost. Prema: A. B. Ranović, 1962, str. 71.

Moguće je da je Ptolemej nastojao iskoristiti sukob Antigona i Seleuka kako bi lakše dobio teritorijalne ustupke.⁴⁶

Godine 314. prije Krista Antigon je započeo Treći rat dijadoha te je odmah preuzeo inicijativu. Nakon što je poslao Polemairosa i Aristodemosu u Europu, Antigon se okrenuo prema Ptolemeju čime su se njih dvojica prvi put tijekom ratova dijadoha našli na suprotnim stranama. Antigon je namjeravao zauzeti Cipar i Palestinu, mjesta koja su bila ključna za obranu Egipta. Tijekom svoga pohoda Antigon je uvidio da koaliciju može slomiti samo ukoliko ostvari kontrolu nad morem i tako izolira Ptolemeja od Kasandra i Lizimaha. Zbog toga je od feničkih i sirijskih gradova, koji nisu bili pod kontrolom Ptolemeja, zatražio izgradnju velike flote. Antigon je zatim nastavio svoj pohod prema Siriji i Palestini, koje je zauzeo, ali je istovremeni pokušaj pridobivanja Cipra na njegovu stranu propao, jer su Ciprani ostali vjerni Ptolemeju.⁴⁷ Ohrabren osvajanjem Sirije i Palestine, savezom s Poliperhomom te osiguranom Malom Azijom Antigon je izdao ranije spomenuti Tirski manifest. Iste 312. godine prije Krista Ptolemej i Seleuk su krenuli u protuofenzivu te su u bitci kod Gaze Demetriju nanijeli poraz. Tada je Seleuk napustio Ptolemeja i s malenom vojskom krenuo prema Babilonu, koji je uspješno vratio pod svoju kontrolu. Demetrije se nakon poraza povukao na sjever, gdje je uspostavio obranu, pa je Ptolemej protiv njega poslao Killesa dok se on posvetio pohodu na Palestinu. Demetrije je porazio Killesa te mu se početkom 311. godine prije Krista pridružio Antigon s vojskom, pa su zajedno krenuli u pohod na Ptolemeja. Ptolemej je uvidio da ne može ostvariti pobjedu, pa se povukao u Egipat dopustivši Antigonu da zauzme Fenikiju i Koelo-Siriju bez otpora.⁴⁸ U tome trenutku su započeli pregovori koji su završili Mirom dinastija.

Novi sukob između Antigona i Ptolemeja je izbio na Cipru. Nakon što se Demetrije učvrstio u Ateni, krenuo je prema Cipru po Antigonovoj naredbi. Kod Cipra je Demetrije pobedio Ptolemejevog brata Menelaja, nakon čega je Ptolemej bio prisiljen krenuti sa svojom flotom od sto i pedeset brodova na Demetrija istovremeno naredivši Menelaju da sa šezdeset brodova iz Salamine napadne Demetrija s leđa kako bi mu poremetio bojni poredak.⁴⁹ Demetrije je bio svjestan opasnosti pa je svoj napad organizirao kako bi bio u mogućnosti ratovati na dvije fronte:

„...Demetrije, međutim, protiv šezdeset postavi samo deset lađa... a sam, postrojivši naprije kopnenu vojsku i razasuvši je unaokolo po rtovima isturenim u more, tada se zave-se sa sto osamdeset lađa; i srazivši se velikom snagom i silinom, na juriš potpuno razbije Ptolemeja koji je, pobijeđen, svom brzinom uzmakao sa svega osam brodova... Poslije pomorske bitke niti Menelaj ne pruži daljnji otpor, nego predade Demetriju Salaminu skupa s lađama i kopnenim trupama...”⁵⁰

Demetrije je tako u jednoj bitci uspio eliminirati Ptolemeja s mora, ali sama njegova pobjeda je imala daleko veće posljedice za dijadohe i odnose među njima od protjerivanja Ptolemeja s mora.

*

46 Diod. XIX 57, 1; R. A. Billows, 1997, str. 107, 109.

47 R. A. Billows, 1997, str. 111-112.

48 Plut. Dem. 6; R. A. Billows, 1997, str. 125, 127-130.

49 Plut. Dem. 16, 1; R. A. Billows, 1997, str. 152-153.

50 Plut. Dem. 16, 1-4.

ANTIGON JEDNOOKI KAO KRALJ

Ranije spomenuti Mir dinastija je predstavljao podjelu Makedonskog Carstva na četiri područja, ali se Carstvo nije raspalo jer je zadržana ideja jedinstva pod legitimnom dinastijom Argeada i njezinim izdankom Aleksandrom IV., koji je u trenutku sklapanja Mira dinastija imao 12 godina. To je predstavljalo veliki problem, jer su odredbe Mira dinastija značile da će stupanje Aleksandra IV. na prijestolje kada postane punoljetan poništiti sve za što su se dijadosi borili od trenutka smrti Aleksandra Velikog. Taj je problem za dijadohe riješio Kasandar, koji je 310. godine prije Krista dao ubiti Aleksandra IV. čime je nestao posljednji muški izdanak makedonske kraljevske obitelji Agread te je tako Makedonsko Carstvo ostalo bez legitimnog vladara.⁵¹

Prazno prijestolje nastalo smrću Aleksandra IV. se moglo popuniti na samo dva načina: postavljanje nove dinastije na prijestolje ili zamjena monarhijskog oblika uređenja savezom pokrajina. Kako je druga opcija bila nemoguća zbog stalnih sukoba između dijadoha, bilo je samo pitanje vremena kada će neka dinastija zatražiti svoje pravo na prijestolje. Pri tome Lizimah i Seleuk nisu imali učvršćenu vlast na svojim teritorijima pa nisu smjeli riskirati da prvi zatraže kraljevsku titulu. Kasandar je bio u najboljoj situaciji zbog svojih rodbinskih veza. On je sa svojom ženom Tesalonikom, kćeri Filipa II., imao sinove koji su bili unuci Filipa II. pa je mogao zatražiti kraljevsku titulu u njihovo ime. S obzirom da je Kasandar dao ubiti Olimpiju, Roksanu i Aleksandra IV., uzimanje kraljevske titule prije ostalih bi predstavljalo veliki politički rizik, jer bi se zbog naručenih ubojstava članova kraljevske obitelji na njega moglo gledati kao na uzurpatora, a ne legitimnog kandidata za prijestolje. Ptolemej je najbliže došao da prvi uzme kraljevsku titulu, ali nakon propasti braka s Kleopatrom, sestrom Aleksandra Velikog, zbog njezina ubojstva izgubio je legitimnu potporu u svome zahtjevu.⁵²

S druge strane, Antigon se nalazio na čelu najbogatijeg i najmoćnijeg dijela Makedonskog Carstva te je bio osoba koja je imala najviše vojnih i administrativnih uspjeha.⁵³ Kao što sam ranije istaknuo, prema Plutarhu Atenjani su se Antigonu obraćali s titulom kralja, ali kako je Antigon sve svoje ratne uspjehe ostvario prije smrti Aleksandra IV. nije se usudio prihvatiti kraljevsku titulu. Vjerojatno jedan od glavnih razloga zašto se Antigon prvi odlučio na uzimanje kraljevske titule je bila njegova dob. Antigon je tada bio u srednjim 70-im godinama svoga života te mu se život bližio kraju. Antigon je bio zabrinut za budućnost svoga sina Demetrija, budući da je Antigon obnašao funkciju u ime kralja njegova funkcija nakon smrti postaje slobodna i na nju bi kralj imao pravo postaviti koga hoće. Time bi Demetrije dospio u opasnost da izgubi svoj položaj i da bude ostavljen na milost ostalim dijadosima. No pobjeda kod Salamine je pokazala da je Demetrije dostojan nasljednik svoga oca te mu je Antigon odlučio ostaviti svoje teritorije u nasljeđe uzimanjem kraljevske titule.⁵⁴ Bitka kod Salamine se stoga s pravom može smatrati jednim od najvažnijih događaja u povijesti helenizma, jer je pobjedom Demetrija nad Ptolemejom Antigon dobio povod da uzme kraljevsku titulu što će kasnije dovesti do raspada Makedonskog Carstva. Kako je do toga došlo najbolje opisuje Plutarh:

51 R. A. Billows, 1997, str. 135.; A. B. Ranović, 1962, str. 72.

52 Kleopatra je dao ubiti Antigon dok je živjela pod njegovim nadzorom u Sardisu. Nakon njezina ubojstva je dao ubiti ženu koja je ubila Kleopatru kako bi izbjegao božju kaznu, a zatim je Kleopatri priredio kraljevsku sahranu u Sardisu. Prema: R. A. Billows, 1997, str. 144-145., 155-156.

53 R. A. Billows, 1997, str. 155.

54 Isto, str. 157.

„...Kao osobnog glasnika svoje pobjede posla ocu Milećanina Aristodema, prvaka u laskanju među svim dvorjanima a tada, kako se čini, pripravnica da iskoristi priliku za remek-djelo u ulizivanju. Jer čim se prevezao s Cipra, ne dopusti da lađa pristane uz obalu, nego je, naredivši da se spusti sidro i da svi ostanu mirno na brodu, ušao u brodski čamčić pa se sam iskrcao i pošao k Antigonu koji je sav napet čekao vijesti o ishodu bitke nalazeći se u stanju prirodnu za ljude koji se bore o tako ogromne uloge. I sad se stvarno, kad je čuo za Aristodemov dolazak, uzrujao još više nego prije i jedva se uspijevao zadržati u kući te je slao sluge i prijatelje jednog za drugim neka doznaju od Aristodema što se dogodilo. Kako ovaj, međutim, nije nikome ništa odgovarao nego se primicao korak po korak i sabrana lica u dubokoj tišini, Antigon, potpuno se izbezumivši i ne mogući se više svladati, pođe na vrata ususret Aristodemu koga je sad već pratila golema svjetina pritječući kraljevskome dvoru. Kad se, dakle, približio, ispruživši desnicu on poviče jakim glasom: »Zdravu, kralju Antigone! Pobijedili smo Ptolemeja u pomorskoj bitci i držimo Cipar i šesnaest tisuća i osam stotina zarobljenih vojnika.« A Antigon mu odgovori: »Zdravo i tebi, Zeusa mi! Ali pretrpjet ćeš kaznu što si nas ovako izmučio: načekat ćeš se dok primiš nagradu za dobru vijest.« Nato mnoštvo po prvi put klicanjem pozdravi Antigona i Demetrija kao kraljeve...“⁵⁵

Plutarhov opis, iako možda točan, se mora uzeti s dozom skeptičnosti, jer je vrlo vjerojatno sve bilo namješteno od strane Antigona i njegovih najužih savjetnika. Antigon i njegovi savjetnici su morali saznati za ishod bitke prije dolaska Aristodemos, ali su morali napraviti predstavu kako bi Antigon bio proglašen kraljem umjesto da se proglasi kraljem. Proglašenjem od strane prisutnih Antigon nije uzurpirao kraljevsku titulu, nego je na nju izdignut. Tako je Antigon pokazao da se njegov autoritet priznaje na njegovom području, jer on ne bi mogao biti uzdignut na kraljevsko prijestolje ukoliko nema potpora naroda.⁵⁶

Antigonovo uzurpiranje kraljevske titule je prouzročilo domino efekt, jer su i ostali dijadosi po uzoru na njega uzeli kraljevske titule. Ptolemej je to učinio prvi uzevši titulu *basileus*, što je imalo utjecaja samo na Makedonce budući da Egipćani nisu bili upoznati s tom titulom.⁵⁷ Zatim su isto učinili Kasandar, Lizimah i Seleuk. Moguće je da je pri tome samo Kasandar, kao i Antigon prije njega, postavio zahtjev na čitavo Aleksandrovo nasljeđe. Iako su Ptolemej, Lizimah i Seleuk u prvome redu proglasili vlast nad teritorijem kojim su vladali, oni nisu odustali od mjesta Aleksandrova nasljednika, ali isto tako nisu bili spremni na ratne operacije protiv nadmoćnijih protivnika, kakvi su bili Antigon i Kasandar, da bi osigurali kraljevsko prijestolje.⁵⁸ Uzimanje kraljevskih titula od strane dijadoha je označilo konačni raspad Aleksandrova Carstva na manja kraljevstva, iako je Carstvo bilo podijeljeno na takav način još od 314. godine prije Krista. No valja imati na umu da novonastala kraljevstva nisu bila kraljevstva po definiciji kraljevstva, upravo iz razloga jer su samoprogllašeni kraljevi svojim titulama pretendirali na mjesto Aleksandrova nasljednika. Konačni raspad Makedonskog Carstva i formiranje teritorijalnih kraljevstava će biti završeno za vrijeme epigona tijekom prve polovine 3. stoljeća prije Krista kada će se definirati granice kraljevstava i osigurati položaj dinastija na njihovim prijestoljima.⁵⁹

⁵⁵ Plut. *Dem.* 17, 2-5; 18, 1.

⁵⁶ R. A. Billows, 1997, str. 158.

⁵⁷ Egipćani su prihvatili Ptolemeja kao zakonita vladara tek nakon njegove krunidbe za faraona u Memfis, ali su svejedno godine njegove vladavine računali od njegova preuzimanja vlasti u Egiptu 323. godine prije Krista. Prema: F. W. Walbank et alii, 1984, str. 57.

⁵⁸ Diod. XX 53, 4.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 58.

⁵⁹ R. A. Billows, 1997, str. 159-160.

Nakon pobjede kod Salamine Antigon je uvidio da je moguće poraziti Ptolemeja zbog čega je organizirao dvostruki pohod. Antigon je vodio vojsku prema Egiptu, dok je Demetrije zapovjedao flotom koja je plovila uz obalu. Kako je sezona već bila na zalasku dio zapovjednika je bio protiv pohoda. Antigon je bio svjestan činjenice da bi odustajanje od pohoda pružilo Ptolemeju priliku da se oporavi od poraza, ali kako, kao i Perdika godinama ranije, nije mogao prijeći bez velikih gubitaka morao se povući u Palestinu preko zime. Iako je u proljeće namjeravao ponovno krenuti na Egipat, Antigon je odustao od toga u korist invazije na Rodos. Razlozi invazije na Rodos su bili odbijanje Rođana da pomognu Demetriju u njegovu pohodu na Cipar i prijateljski odnosi između Rođana i Ptolemeja.⁶⁰

Demetrije je sa svojom flotom doplovio pred Rodos te su Rođani bili spremni na predaju, ali su se ipak odlučili na otpor nakon što je Demetrije zatražio ulazak čitave svoje flote u luku čime bi došao u mogućnost da izvrši prevrat na Rodosu. Demetrije je bio prisiljen poduzeti opsadu grada. Prva faza opsade je obilježena Demetrijevim napadima s mora na ulaz u luku kako bi mogao uploviti u grad, dok je druga faza opsade obilježena napadima s kopna na gradske zidine.⁶¹ Zbog raznih naprava korištenih tijekom opsade, kao i zbog opsežnosti napada na Rodos, Demetrije je dobio svoj nadimak *Poliorket* – *Osvajač gradova*. No Demetrije nije mogao zauzeti grad, jer su Rođani dobivali pomoć od Ptolemeja, Kasandra i Lizimaha. Upravo je Ptolemej utjecao na sklapanje mira između Antigona i Rođana, koji je sklopljen u proljeće 305. godine prije Krista nakon gotovo jednogodišnje opsade. Prema sporazumu Rodos je ostao slobodan grad, koji je bio financijski neovisan i bez vojne posade, ali u savezu s Antigonom uz uvjet da Rođani nisu morali ratovati protiv Ptolemeja. Kao zahvalu za pomoć Rođani su Kasandru i Lizimahu podigli kipove, dok su Ptolemeja prozvali *Soter* – *Spasitelj*. Na taj način su Rođani imitirali Atenjane, koji su 307. godine prije Krista Antigona i Demetrija proglasili kraljevima.⁶²

Nakon neuspjelog zauzimanja Rodosa, Antigon se okrenuo prema Grčkoj. Do kraja 304. godine prije Krista Demetrije je zauzeo središnju Grčku do Termopila, pritom natjeravši Kasandra na povlačenje u Makedoniju. Tada se vratio u Atenu, gdje je unio sumnje u Antigonove namjere. Prilikom borbe za vlast između Stratokla i Demokaresa, Demetrije je stao na stranu Stratokla čime se umiješao u grčku slobodu i autonomiju, iako je Grcima to Antigon želio formalno osigurati.⁶³ U proljeće sljedeće godine Demetrije je nastavio svoj pohod osvojivši sjeverni i srednji Peloponez te grad Korint čime je zadobio kontrolu nad Istmom. Kao rezultat svojih osvajanja Demetrije je u proljeće 302. godine prije Krista sazvao konferenciju na Istmu na koju je pozvao gradove sjevernog i srednjeg Peloponeza te srednje Grčke. Na toj konferenciji je dogovoreno osnivanje Korintske lige na čije su čelo postavljeni Antigon i Demetrije. Gradovi su zadržali svoju autonomiju te su bili bez vojnih posada, ali su vanjska politika te održavanje mira i sigurnosti bili zadatak Korintske lige pod vodstvom predstavnika Antigonida.⁶⁴

BITKA KOD IPSA

Demetrijevi uspjesi u Grčkoj su bili dokaz da Kasandar ne može pobjediti, pa je Antigonu ponudio mir. Ponuđeni mir Antigon je odbio jer je vjerovao da Demetrije može potpuno poraziti Kasandra. No Kasandar je tada sklopio savez s Lizimahom u koji je ušao i Ptolemej, koji je bio ljut zbog

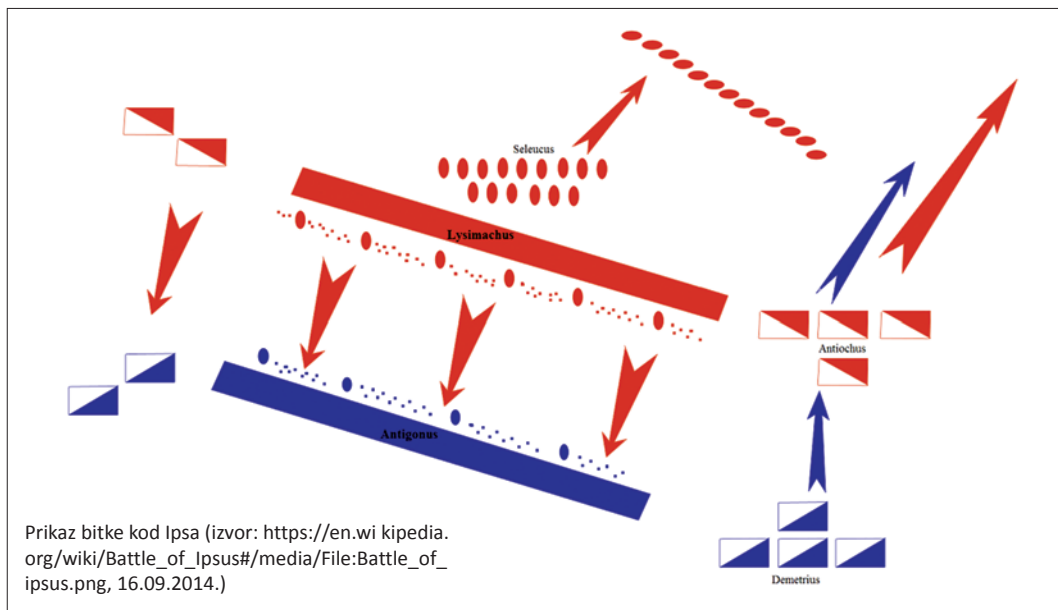
60 R. A. Billows, 1997, str. 162, 164-165.

61 Isto, str. 166-167.

62 R. A. Billows, 1997, str. 167-169.; A. B. Ranović, 1962, str. 77.

63 R. A. Billows, 1997, str. 169-170.

64 R. A. Billows, 1997, str. 172-173.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 59.



poraza kod Salamine. Prijedlog mira je povučen te je rat bio neizbježan. Kasandrov savez je ojačan pristupanjem Seleuka, koji je u to vrijeme završio svoj pohod prema Indiji. Savez četiri dijadoha se počeo pripremati za Četvrti rat dijadoha u kojemu su namjeravali potpuno uništiti Antigona i Demetrija.⁶⁵ Kasandar je započeo blokadu Demetrija u Tesaliji, dok je njegov general Prepelaos s Lizimahom prešao u Malu Aziju, gdje su imali početnih uspjeha. Zbog toga je Antigona bio prisiljen pripremiti vojsku za pohod na njih. Lizimah i Prepelaos su podigli više ograđenih logora želeći tako zadržati Antigona dok im u pomoć ne pristigne Seleuk, koji je brzo napredovao kroz Mezopotamiju. Antigona se tada našao u nepovoljnom položaju, ali je znao da bi pobjeda nad Lizimahom okrenula situaciju u njegovu korist. Zbog toga je pojačao napade na Lizimaha, dok je istovremeno poslao maleni dio vojske prema Babilonu kako bi prisilio Seleuka na povlačenje. No, Seleuk se nije obazirao na moguću prijetnju te je nastavio pohod prema Maloj Aziji, ali se Ptolemej u strahu od Antigonova napada povukao iz Palestine u Egipat. Kako Antigona nije uspio poraziti Lizimaha niti zaustaviti Seleuka, odlučio je sve riješiti u jednoj bitci zbog koje je opozvao Demetrija iz Europe.⁶⁶

Godine 301. prije Krista Antigonova, Demetrijeva, Lizimahova i Seleukova vojska su se nalazili u sjeverozapadnoj Aziji. Zbog nedostatka izvora nepoznato je kuda su se vojske kretale i kada su se Antigona i Demetrije te Lizimah i Seleuk ujedinili. Do bitke između dviju strana je došlo kod Ipsa.⁶⁷ Antigona i Demetrije su imali više pješništva pod svojim zapovjedništvom, ali je Lizimahovo pješništvo, iako brojčano inferiorno, bilo uvježbanije i kvalitetnije. Seleuk i Lizimah su imali više konjanika, ali s obzirom da su oni bili većinom laki konjanici stvarnu prednost su imale Antigonove i Demetrijeve teške konjice. Jedinu izraženu prednost Seleuk i Lizimah su imali u broju slonova, čiji je ukupan broj bio i do nekoliko puta veći od slonova koje su imali Antigona i Demetrije.⁶⁸ Bitka kod Ipsa predstavlja

⁶⁵ R. A. Billows, 1997, str. 173-174.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 59.

⁶⁶ R. A. Billows, 1997, str. 174, 176-177.; A. B. Ranović, 1962, str. 77.

⁶⁷ R. A. Billows, 1997, str. 181.

⁶⁸ Plut. *Dem.* 28, 3.

jednu od ključnih bitaka povijesti. Antigonova pobjeda bi značila povratak kontrole nad gornjim satrapijama te proširenje vlasti na Europu, jer se Kasandar ne bi mogao obraniti od Antigonova napada. U tome slučaju samo bi Ptolemej ostao nepokoren, ali bi Ptolomej isto tako bio bez saveznika i u nepovoljnom položaju u odnosu na Antigona. Antigon bi tako postao nasljednik Aleksandra Velikog na čelu jedinstvenog i cjelovitog Makedonskog Carstva. S druge strane, poraz Antigona bi značio raspad svega što je postigao i podjelu njegova teritorija što bi bio novi povod sukobima među preživjelim dijadosima. Točan plan bitke i raspored trupa nisu ostali sačuvani, ali Plutarh donosi određene podatke o tijeku bitke:

„...Kad se zametnula bitka, Demetrije, koji je imao uza se najbrojniji i najbolji dio konjice, srazi se sa Seleukovim sinom Antiohom i, iskazavši se sjajno u borbi sve dok neprijatelja ne nagnuše u bijeg, u zao čas preuzetnom i slavohlepnom potjerom upropasti pobjedu. Jer on se sam, kad se okrenuo, nije mogao združiti s pješadijom budući da su se po sredini utisnuli neprijateljski slonovi a Seleuk, videći da je protivnička pješaka falanga ostala bez podrške konjice, nije doduše navalio, ali im je, držeći ih u strahu od navale i kružeći konjicom oko njih, nudio priliku da prijeđu na njegovu stranu; a to se i dogodilo. Jer velik dio, odsječen od glavnine, odmetnu se dragovoljno k njemu a ostatak udari u bijeg...”⁶⁹

Prema Plutarhovim podacima vidi se da Demetrije zapovjedao konjicom, kojom je zapovjedao i Seleuk na protivničkoj strani. U tome slučaju falangom je morao zapovjedati Antigon, koja je uslijed Demetrijeva udaljavanja ostala bez potpore konjice. To je otvorilo prostor Seleuku da sa slonovima postavi branu između Antigonove falange i Demetrijeve konjice, dok je Seleuk istovremeno svojom konjicom okružio Antigona. Nakon što je Seleuk uspio pridobiti dio Antigonova vojnika na svoju stranu, a dio natjerati u bijeg, okrenuo se na Antigona:

„...Kad je mnogo neprijatelja nasrtalo na Antigona i netko iz njegove okoline rekao: »Ovi će na te, kralju«, a on odvrati: »Pa kakav i mogu cilj imati ako ne mene? Ali Demetrije će doći u pomoć.« I nadajući se tome sve do kraja i posvuda pogledom tražeći sina, pade kad je cijela tuča streljiva bila izmetnuta na nj; i pošto ga ostali pratili i prijatelji ostaviše, jedini ostade uz njegovo tijelo Larišanin Toraks...”⁷⁰

Tako je poginuo Antigon, u svojoj 81. godini, dok je njegov sin Demetrije uspio pobjeći. Nakon pobjede dijadosi su priredili Antigonu kraljevski pokop, nakon čega su izvršili podjelu njegova teritorija.⁷¹ Lizimah je dobio Malu Aziju do Taurusa s izuzetkom određenih mjesta u Likiji, Pamfiliji i Pisidiji koje je dobio Ptolemej. Kasandar nije imao teritorijalnih zahtjeva, ali je dobio slobodne ruke da uredi odnose u Grčkoj gdje je Demetrije imao jaku podršku.⁷² Seleuk je bezuspješno zatražio Siriju, jer ju je Ptolemej, koji nije sudjelovao u bitci kod Ipsa, okupirao prije početka bitke te ju nije bio voljan predati Seleuku. Lizimah i Kasandar su zatražili od Ptolemeja da preda Siriju Seleuku što je on odbio. Seleuk je na kraju u ime starog prijateljstva jer mu je Ptolemej pružio zaštitu kada ga je Antigon istjerao iz Babilona, povukao svoj zahtjev, ali ne i pravo na Koelo-Siriju što će biti uzrok kasnijih Sirijskih ratova.⁷³

69 Plut. Dem. 29, 3-4.

70 Plut. Dem. 29, 4-5.

71 R. A. Billows, 1997, str. 184.

72 A. B. Ranović, 1962, str. 78.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 60.

73 Diod. XXI 1, 5.; F. W. Walbank et alii, 1984, str. 60.



Granice helenističkih kraljevstava nakon bitke kod Ipsa (izvor: http://www.kingsacademy.com/mhodes/02_The-West-to-1900/02_The-Hellenists/02_The-Hellenists-r.htm, 16.03.2016.)

ZAKLJUČAK

Antigon Jednooki, makedonski plemić i istaknuti vojnik u službi Filipa II. i Aleksandra Velikog, je bio jedan od najmoćnijih nasljednika Aleksandra Velikog koji su nakon njegove smrti povelili ratove za vlast nad Makedonskim Carstvom. U tim ratovima Antigon je vukao mudre poteze pa je njegovo neprijateljstvo prema Perdiki i Eumenu te čvrsti savez s Antipaterom i Kraterom rezultirao time da je Antigon na sastanku u Triparadisusu, samo dvije godine nakon Aleksandrove smrti, dobio vlast nad makedonskom Azijom koju je zadržao sve do svoje smrti. Iako vladar makedonske Azije, sve do 310. godine prije Krista Antigon je bio podanik makedonskog kralja u čije je ime ratovao, ali kada je prijestolje ostalo prazno sve su opcije postale otvorene. Ohrabren uspjesima svoga sina Demetrija protiv Kasandra i Ptolemeja te snagom svoga dijela Carstva, Antigon se okrunio za kralja natjeravši i ostale dijadohe da naprave isto. U nemogućnosti da se sklopi mir između dijadoha, započeo je rat u kojemu je Antigon 301. godine prije Krista kod Ipsa poginuo. Nakon bitke dijadosi su podijelili njegova područja poništivši tako sve za što se Antigon borio više od dva desetljeća.

Smrt Antigona Jednookog je označila definitivni raspad Makedonskog Carstva na manja kraljevstva, jer je Antigon bio jedini dijadoh dovoljno snažan da porazi ili podčini ostale dijadohe i na taj način okupi sve dijelove Makedonskog Carstva pod jednim vladarom. Pri tome bi Antigon nastavio praksu Aleksandra Velikog, koji je titulu *basileus*, koja je kod Grka označavala prvosvećenika sa sudskim ovlastima te vladara s ograničenim ovlastima, pretvorio u titulu vladara s neograničenim ovlastima oko kojega su se spajale političke, ekonomske i socijalne dimenzije države. Uzimanjem kraljevske titule 306. godine prije Krista Antigon je postao vladar s neograničenim ovlastima na

svome teritoriju, ali zbog velike protivničke koalicije nije bio u mogućnosti uspostaviti svoju vlast nad cijelim prostorom Makedonskog Carstva čime bi postao jedini nasljednik Aleksandra Velikog. Nakon Antigonove smrti dovršeno je formiranje teritorijalnih helenističkih monarhija na čijim su čelima stajali vladari s neograničenim ovlastima te je na taj način nastavljena tradicija koju je započeo Aleksandar Veliki. Za razliku od Antigona ostali helenistički vladari nisu težili objedinjavanju svih teritorija Aleksandrova Carstva pod jednim vladarom, nego su težili potvrđivanju svoje neograničene vlasti nad svojim teritorijem. Upravo se u tome vidi paradoks Antigonovih težnji i posljedica njegovih djela: Antigon je sve do svoje smrti težio ideji očuvanja jedinstva Makedonskog Carstva, ali su upravo njegovi stalni pohodi i krunidba bili glavni razlog raspada Aleksandrove države.

IZVORI

- Apijan, *Syriaca*, preveo i priredio na engleski Horace White, Loeb Classical Library, 1912.
- Diodor Sicilski, *Bibliotheca Historica* XVIII-XXI, preveo i priredio na engleski Russel M. Geer, Loeb Classical Library, 1974/1975.
- Lucian, *Makrobioi*, preveo i priredio na engleski A. M. Harmon, Loeb Classical Library, 1913.
- Plutarh, *Bíoi Parállēloi*, preveo i priredio na hrvatski Zdeslav Dukat, Zagreb: August Cesarec, 1988.

LITERATURA

- R. A. Billows, 1997, *Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State*, London: University of California Press, 1997.
- W. Heckel, 2006, *Who's Who in the Age of Alexander the Great*, Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- A. B. Ranović, 1962, *Helenizam i njegova istorijska uloga*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1962.
- F. W. Walbank et alii, 1984, *The Cambridge Ancient History*, sv. VII (1), Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

ANTIGONUS I MONOPHTHALMUS

Summary

The aim of this article is to answer the question who was Antigonus the One-Eyed, one of the most prominent diadochi, who had a great role in the events after the death of Alexander the Great that eventually led to the dissolution of the Macedonian Empire. In first part the author uses primary sources as well as Macedonian (Greek) marriage and military tradition to argue for theory of Antigonus being of noble origin. In second part the author explains Antigonus role during the Wars of the Diadochi, but instead using linear story the author explains his role through Antigonus' relationships with other diadochi. During that, the author doesn't explain all relationships, rather only those that involve "more" important diadochi such as Perdiccas, Antipater, Cassander and Ptolemy, while other "less" important diadochi, such as Lysimachus and Seleucus, are mentioned when necessary. In third, and final, part of the article the author examines Antigonus role in dissolution of the Macedonian Empire as well as aftermath of the same for Antigonus the One-Eyed.

Keywords: diadochi, the Macedonian Empire, Antigonus, Ptolemy, Cassander